

відстежують події цього року. Усі інші – названо узагальнено – з літ минулих. Точність викладу історичного матеріалу вбачається вже на початку твору, адже події мають чітко визначене місце – Галичина і конкретну дату – 1187 р., рік смерті Ярослава Осмомисла. Автор також повертається на декілька десятиріч назад, у юнацькі часи галицького князя. Така конкретизація локалізує історичний час, допомагає сфокусувати увагу, служить фрагментарності зображення.

Широта охоплення історизму, рельєфне й виразне змалювання конкретних обставин життя галичан у романі сприяли глибокому проникненню в духовну атмосферу того часу та відтворенню психологізму персонажів.

Для надання роману історичного колориту автор використовує тогочасні імена (Вавило, Гарасій, Доброніга, Єфстафій, Оксен, Чагр, Лютий), з історії Галичини княжої доби маємо імена Володимир Володимирович, Ярослав Осмомисл, Єфросинія Ярославна, Володимир Ярославович, Олег Насташин, Юрій Долгорукий, Ольга Юріївна Долгорука, Настя Чагорова, Мстислав Ізяславович, Боян. Написаний твір сучасною для автора мовою, забарвленою лексичними історизмами: печатник, боярин, князь, дереводіл, гридниця, унот, віче, лічець, ігумен, вуй, трунок.

Історичний твір має ґрунтуватися на "ідеях історії, в яких були зерна історичної перспективності, які впливали на наступні покоління" [7, 214], чого й дотримувався Р.Федорів, створюючи "Отчий світильник". Автор виявляє інтерес до історії як до духовної спадщини народу, що перебуває постійно в пошуку, розвитку та вдосконаленні.

Отже, Р.Федорів пише про загальнозначиме, утверджує розум і гідність на трагічних шляхах історії. Романіст намагався заглянути в минуле правдивими очима, зрозуміти особистість у вирі тогочасних подій. Письменник у зображенні історичних перипетій та постатей прагнув подати достовірні факти, передати правдивість змісту, фактичну точність, використовуючи при цьому документальні свідчення та власні знання з історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загребельний П. З учнів великого цимбаліста // Федорів Р. Твори: У 2 т. – Т. 1. – К.: Дніпро, 1980. – С. 5-12.
2. Федорів Р. Вода з княжої криниці // Федорів Р. Отчий світильник. – Л.: Червона калина, 1998. – С. 3-4.
3. Зубанич Ф. Роман Федорів: "Увійоджу в арканове коло" / Ф.Зубанич // Молодь України. – 1977. – 30 червня.
4. Погрібний А. Жага черпати з витоків // Федорів Р. Твори: У 3 т. – Т. 1. – К.: Дніпро, 1990. – С. 5-28.
5. Федорів Р. Отчий світильник / Роман Федорів. – Л.: Червона калина, 1998. – 560 с.
6. Яценко Б. Історико-філологічний коментар / Б.Яценко // Українська мова та література. – 1997. – № 34(50).
7. Ільницький М. Людина в історії / Микола Ільницький. – К.: Дніпро, 1989. – 356 с.

УДК 821.161.2Ш-09:378(477.64-2)

"МОЯ ШЕВЧЕНКІАНА" В.А.ЧАБАНЕНКА В КОНТЕКСТІ ШЕВЧЕНКОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВИКЛАДАЧІВ ЗНУ

Кравченко В.О., к. філол. н., доцент

Запорізький національний університет

У статті висвітлено результати наукових досліджень викладачів ЗНУ. Охарактеризовано наукові пошуки й здобутки у галузі шевченкознавства, зокрема сфокусовано увагу на збірнику В.А.Чабаненка "Моя Шевченкіана".

Ключові слова: шевченкознавство, наука, творчість, збірка, поетика.

Кравченко В.А. "МОЯ ШЕВЧЕНКИАНА" В.А.ЧАБАНЕНКО В КОНТЕКСТЕ ШЕВЧЕНКОВЕДЕНИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ЗНУ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье освещены результаты научных исследований преподавателей ЗНУ. Охарактеризовано научные поиски и достижения в области шевченковедения, сфокусировано внимание на сборнике В.А.Чабаненко "Моя Шевченкиана".

Ключевые слова: шевченковедение, наука, творчество, сборник, поэтика.

Kravtchenko V.O. "MY UNDERSTANDING OF SHEVCHENKO" BY V.A.CHABANENKO IN THE SHEVCHENKO'S STUDIES OF THE TEACHERS AT THE ZNU / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The article represents the results of the scientific researches of the teachers at the ZNU. It has been characterized the scientific finds and achievements in the field of Shevchenko's studies, it also has been focused the attention in the book by V.A.Chabanenko "My Understanding of Shevchenko".

Key words: Shevchenko's studies, science, creativity, the book of works, poetics.

Постать Т.Шевченка займає особливе місце в історії культури України не тільки тому, що він силою свого таланту підніс українську літературу до вищого рівня світових зразків, – він дав потужний поштовх до національного самоусвідомлення українського народу. Вивчення творчості поета – це найкоротший шлях до розуміння глибинних коренів, національних особливостей, основ та першоджерел української нації. Значимість творчості Т.Шевченка для становлення та подальшого розвитку української культури важко переоцінити. Поезія Т.Шевченка стала формотворчим етапом у розвитку української літературної мови, бо він здійснив її синтез із живою народною мовою, збагатив можливості українського художнього слова. Його творчість відкрила новий етап у розвитку естетичного і соціального мислення українського народу, стверджуючи ідеали гуманізму й гідності. Шевченкова спадщина й сьогодні залишається могутнім чинником української культури.

Не одне покоління українських і зарубіжних вчених зверталося й буде звертатися до його творчості, черпати натхнення з цього чистого першоджерела, звирятися мов із еталоном творчої наснаги, потужної простоти та щирості в мистецтві. Розбудовували і збагачували шевченкознавство, допомагали перетворювати його на авторитетну галузь української літературознавчої науки випускники різних поколінь, а потім викладачі філологічного факультету Запорізького національного університету – М.Д.Бернштейн, Ф.Т.Ващук, О.Г.Барабоха, В.Ф.Шевченко В.О.Кравченко та ін.

Отже, мета цієї статті – показати роль наукового доробку викладачів Запорізького національного університету в розбудові шевченкознавства, схарактеризувати продуктивні підходи до поглибленого розгляду окремих творів Т.Шевченка В.А.Чабаненком, який порушує проблеми гуманізму поета його вселюдськості, його розуміння історії України, національної ідеї, релігійності, етики.

Спадає на думку теза Ю.Лотмана, що поетичний твір є складно побудованим смислом. Повторне читання художнього твору виявляє щоразу непомічені смислові відтінки, а кожне наступне покоління відкриває нові грані закладених у ньому думок та почуттів, у чому заслуга й науковців Запорізького національного університету. Шевченківському слову, завжди багатозначному, що не може бути адекватно перекладеним мовою логіки, характерна особлива семантична глибина тексту. Осягнути її літературознавці намагалися утвердженням нетенденційного філологічного підходу до аналізу творів. Є.Сверстюк писав, що "Шевченкова поезія проста – і в Шевченка нема нічого простого" [1, 40], "Шевченко – творець великих образів...і його образи важко вириваються з контексту. Ми часто цитуємо Шевченка, забуваючи, що він із тих поетів, яких найважче цитувати: у них нема легко роз'єднаних самодостатніх елементів – за всіма образами тягнеться нитка міту" [2, 50]. Отже, зрозуміло, шевченкознавство – найскладніша галузь літературознавства, і тому відчуваємо гордість за свою причетність до великої справи.

Михайло Давидович Бернштейн – відомий український літературознавець, авторитетний вчений, доктор філологічних наук сорок років був співробітником Інституту літератури ім. Т.Шевченка АН УРСР, з яким ще два десятиліття підтримував активні наукові зв'язки, головну увагу зосереджував на з'ясуванні проблем української літератури XIX століття, зокрема творчості Т.Шевченка. У перше повоєнне десятиліття надрукував низку статей про спадщину поета. Багато енергії віддавав текстологічній діяльності, беручи участь у підготовці академічного десяти томного видання творів Кобзаря. Він – автор монографії "Франко і Шевченко: Спостереження над шевченкознавчою спадщиною І.Я.Франка". До останніх днів працював, безповоротно втрачаючи зір, писав спогади про своє наукове життя, які йому вже не судилося побачити опублікованими. У дев'ятому номері журналу "Слово і час" за 2004 рік читаємо: "Бернштейн М. Мій творчий дім (Спомини-роздуми) // Інститут літератури ім.Т.Шевченка НАН України. 1926-2001. Сторінки історії. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 476-485".

Сучасне прочитання життя і творчості Т.Шевченка має ознаки як спадковості щодо попереднього його етапу, так і заперечення його, бо складові частини майстерності поета-генія не збагнути без текстологічних досліджень доцента Федора Тимофійовича Ващука, який продовжив започатковані наприкінці 30-х років традиції М.Д.Бернштейна. Захистивши дисертацію "Поезія Т.Г.Шевченка періоду заслання (1847-1850 років)", працював на кафедрі української літератури. Його наукова спадщина

представлена розмаїттям праць, присвячених вивченню творчого процесу поета, зокрема творчо-редакційної роботи Т.Шевченка над поемами, аспектам поетики, розповідній майстерності. Публікував рецензії на шевченкознавчі праці.

У наш час радикально переглянуто концепції, що стосуються таких тем, як "Шевченко і релігія", "Шевченко й історія України", чому сприяли публікації Олександра Григоровича Барабохи – ученого академічних знань. Текстолог досліджував поетику творів Т.Шевченка, його творчі зв'язки з Г.Квітокою-Основ'яненком. В останні роки він життя працював над біблійними мотивами і образами у творчості Кобзаря. Ім'я О.Г.Барабохи внесено до Шевченківського словника; його дослідження включені в Шевченківську енциклопедію.

У докторській дисертації Віталія Федоровича Шевченка "Українська історична поема XIX – поч. XX ст. Концепція історизму, жанрова специфіка, шляхи розвитку" подано нову інтерпретацію історичних поем Т.Шевченка, досліджено їх джерела, прослідковано історичні погляди.

Принцип спадковості спрацював і надалі. Першою під керівництвом професора В.Ф.Шевченка була захищена кандидатська дисертація "Балади в контексті творчості Т.Шевченка" Валентиною Олександрівною Кравченко. Дисертацію опонував доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник Інституту літератури ім. Т.Шевченка НАН України, завідувач відділом шевченкознавства Бородін Василь Степанович, що свідчить про значущість теми. У науковому доробку В.О.Кравченко – більше двадцяти праць, у яких аналізується романтичний жанр балади та поеми Т.Шевченка.

Дослідники творчості поета, викладачі філологічного факультету, виступають із доповідями на шевченкознавчих всеукраїнських, республіканських, міжнародних форумах, що є свідчення їх великого авторитету та визнання у вченому світі України.

Місто Запоріжжя було центром уваги літературознавців у 1989 році, коли відбувалася науково-практична конференція, присвячена 175-й річниці з Дня народження Т.Шевченка. У збірнику тез доповідей і повідомлень "Вічний сучасник" – 43 публікації викладачів вишу.

Питання шевченкознавства свого часу привертало увагу професора М.П.Тараненка, який показав творчість Т.Шевченка в оцінці І.Нечуя-Левицького. Ім'я М.П.Тараненка значиться в Шевченківському словнику.

Професор О.Д.Турган розробляла теми "Т.Шевченко і українські новелісти", "Т.Шевченко і С.Васильченко". У співавторстві з доцентом П.В.Мірошніченком охарактеризували жанрові особливості та природу хронотопу поеми "Великий льох".

Доценти – В.Ф.Маремпольський писав про Шевченкіану у творах запорізьких письменників, показував картини Запорозької Січі та героїку козацтва в "Кобзарі"; А.Я.Мановицька досліджувала епіфору в поезіях Кобзаря. Т.В.Хом'як розглядала твори Т.Шевченка в естетиці М.Хвильового, порушувала питання "Т.Шевченко і О.Гончар"; Л.В.Чернявська розкривала принципи Шевченкового моделювання дійсності у творчості О.Ольжича. Об'єктом уваги Н.М.Журавльової була народнопоетична лексика, фольклорно-етнографічні елементи, стилістично знижені слова та вирази, епістолярій, етнопсихологічні ознаки української ввічливості в листуванні Т.Шевченка з подружжям Максимовичів. В.Д.Семиряк спостерігала над варіантністю слів і словоформами в автографах поезій митця. Л.І.Кучеренко писала про поетичні порівняння та лексичну анафору в системі поетичних засобів поета. Т.Г.Шевченко говорив про боротьбу поета за демократизацію української мови, про Інверсійний словник як індекс до "Словника мови Шевченка". І.Г.Ліпкевич зосереджувався на означенні стилістичної ролі складних синтаксичних конструкцій у поезії Т.Шевченка. Викладач Г.В.Микитів досліджувала лінгвостилістику народнопоетичної символіки.

Почесний професор ЗНУ П.П.Ребро – автор невеликої книжечки літературних нарисів, розвідок та есе на тему "Т.Шевченко і Запоріжжя".

Ім'я Т.Шевченка магнетизувало творчу уяву мовознавця світового рівня, доктора філологічних наук, професора Віктора Антоновича Чабаненка, який присвятив низку праць проблемам шевченкознавства. Він – автор полум'яних виступів, без яких не обходиться жодне зібрання.

Найперше увагу привертають наукові розвідки, енциклопедичні статті, промови, публіцистичні нариси, спогади, художні твори В.А.Чабаненка з їх промовистими заголовками: "Апостол правди і свободи", "Шевченко в семи іпостасях", "Не вмирає душа наша", "Правда вогнелика" та інші., що ввійшли до збірки "Моя Шевченкіана".

Науковець вражає своїм світобаченням, знаходить все нові вирази й словоформи на означення таланту й величчя Т.Шевченка, за його словами "месії нашого". Читаємо: "Шевченко – наша *Правда* ..., *Сумління*, ... *Гідність*, ... *Оборона*, ... *Свобода*, ... *Слава*, ... *Безсмертя*. Поки пам'ятатимемо його ім'я, доки житиме наше Слово!" [3, 130-131].

В.А.Чабаненко свідомий свого покликання: "З печаттю ... генія на чолі заходимо у світлицю вселюдської культури, у бучний храм краси, щоб покласти і свій дар на високий вівтар науки, освіти, мистецтва!" [3, 131].

Автор проводить паралель, щоб красномовно продемонструвати наше сьогодення. Він згадує приїзд Т.Шевченка у Запоріжжя, відвідини Хортиці, коли той ходив "... і все плакав, сплюндрували нашу Україну катової віри німота з москалями, щоб вони переказилися", (пам'ятаємо лист Т.Шевченка до Я.Кухаренка). Зазвичай цю фразу з листа Кобзаря в багатьох виданнях давали скорочено, "усічено". Довгий час, особливо у радянському шевченкознавстві, вона видавалась образливою для російського й німецького народів. Але до чого ж тут народи, хіба вони несуть відповідальність за колонізаторську політику царського уряду? Вчений це розуміє й продовжує: "Справді, Шевченко тоді плакав, але з його сліз виросла наша віра, зародилася наша національна гідність, виросла нескореність нашого волелюбного духу! Ходимо слідами великого Мужа і з глибоким жалем спостерігаємо, як і сьогодні плюндруються наші святині, як безкарно (тепер уже ніби ж і в незалежній Україні) розперізуються нищителі, яничари і запорданці" [3, 139].

Отже, слово В.А.Чабаненка щире, його голосом говорить нація: "Я спати не даю Вкраїні дітям, / Буджу їх душі, спитую сумління" [3, 140].

Вдивляємося в поезію творів В.А.Чабаненка й бачимо не тільки вправні і вмілі композиційні ходи й сюжетне вирішення, а й численну кількість словотворів, неологізмів, оригінальних образно-тропеїчних висловів: "безсоння цілонічне", "гризота-журба", "птаха розпучно, стопечально заячала", "правнуки Свободи", "знак вселенської печалі", "крила стрімкосокolini" та інші.

Нагнітання простих питально-окличних речень, їх чергування зі складними синтаксичними структурами, свідчить про майстерність володіння поетичним синтаксисом, вміння логічно-правильно виділяти слова чи цілі словосполучення, що акцентують увагу реципієнта на основному.

Слово В.А.Чабаненка міцне і влучне, просте і зрозуміле, без зайвої штучності, бо ж вчений вправно оперує і знає всі таємниці українського слова, мови "дивно-солов'їної".

Магнетизують увагу вибудовані цільні дієслівні ряди у поезії "Сіячеві слава!" та зорово-слухові образи, що дозволяють намалювати реальні життєві картини.

Нехай це невелике дослідження публіцистично-поетичної спадщини Чабаненка-шевченкознавця приверне увагу молодих науковців, що розкажуть про вагомість його поетичного слова і про автора, слова якого, звернені до Кобзаря, з повним правом адресуємо В.А.Чабаненку, бо й він "На наш поріг олжу не допускає / І пильно нашим розумом кермує" [3, 163].

У 2005 році створено документальний навчально-пізнавальний фільм "Стежина до себе" за участю В.А.Чабаненка, у якому розповідається про місця перебування Т.Шевченка на Запоріжжі (режисер фільму Р.Кириченко). На престижному II-му міжрегіональному конкурсі журналістської майстерності працівників радіо і телебачення "Професіонали ефіру" у 2005 році у м. Ялті автору сценарію О.Б.Гладій вручено диплом 3-го ступеня.

Отже, розмаїття досліджуваних питань у важливій і складній науковій галузі – шевченкознавстві – викладачами філологічного факультету Запорізького національного університету свідчить про їх величезний науковий потенціал, викликає гордість і повагу, а ще надію на те, що молоді науковці примножуватимуть цю славу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сверстюк Є. Шевченко і час / Євген Сверстюк. – К.: Воскресіння, 1996. – 160 с.
2. Грабович Г. Поет як міфотворець / Григорій Грабович. – К.: Критика, 1998. – 206 с.
3. Чабаненко В. Моя Шевченкіана / Віктор Чабаненко. – Запоріжжя, 2006. – 170 с.